

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Fosterbarns utvikling av tilknytning til
nye omsorgspersoner

Foster children's development of
attachment to new caregivers

Kandidatnummer 321 og 363

Bachelor i Sosialt Arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap/Institutt for velferd
og deltaking

Veileder Milfrid Tonheim

27.05.2020

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Abstract

The aim of this literature study was to examine foster children's ability to form attachment to new caregivers. The study explores this phenomenon through the child's past and present attachment experiences. Attachment theory acknowledges the importance of early childhood interactions and emphasizes that the quality of the interaction shapes the child's attachment strategy. The results from the literature study indicate that foster children's attachment strategy influence the child's ability to form new attachments. Furthermore, findings show that children can change their established attachment strategy. However, the child must experience change in care and their relational expectations must be challenged in order to alter. Findings show that good, sensitive care and healthy boundaries are likely to have a positive impact on the child's attachment security. Likewise, competence about the child's attachment history and attachment behavior are important qualities in foster parents. Hence the child's new caregiver's capacity of care and understanding is fundamental.

Knowledge is likely to impact our capability to meet each individual foster child's needs. Thus, this study may contribute with knowledge to welfare professionals, foster parents and others of interest regarding foster children

Key words: Attachment, foster children, past and present childhood experiences, sensitivity and competence in foster parents.

Abstract	2
1. Innledning	5
1.1 Sosialfaglig relevans	6
1.2 Avgrensing av problemstilling	6
1.3 Begrepsavklaring	7
1.4 Redegjørelse for faglig ståsted og forforståelse	7
1.5 Oppgavens disposisjon	8
2 Teori	9
2.1 Tilknytningsteori og tilknytningsatferd	9
2.2 Samspill – et viktig element i tilknytningsteorien	11
2.3 Tilknytningsstrategier	12
3 Metode	14
3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted	14
3.2 Litteraturstudie med kvalitativ tilnærming	15
3.3 Kritikk av metode	15
3.4 Fremgangsmåte på innhenting av datagrunnlaget	16
3.5 Kildekritikk av datagrunnlaget	17
3.6 Gjennomføring av analysen	19
4. Analyse av funn	20
4.1 Tabell 1: Oversikt/beskrivelse over inkluderte artikler	20
4.2 Tidligere omsorgssituasjon	22
4.2.1 Tilknytningserfaringer	22
4.2.2 Barnets alder ved brudd	22
4.2.3 Antall flyttinger	23
4.3 Nåværende omsorgssituasjon	24
4.3.1 God og sensitiv omsorg	24
4.3.2 Fosterforeldrenes kompetanse	25
4.3.3 Lengden på fosterhjems plasseringen	25
4.4 Hovedfunn	26
5. Drøfting	26
5.1 Tidligere omsorgssituasjon	27
5.1.1 Tilknytningserfaringer	27
5.1.2 Barnets alder ved brudd	28
5.1.3 Antall flyttinger	29
5.2 Nåværende omsorgssituasjon	30

5.2.1 Fosterforeldrenes kompetanse	30
5.2.2 God og sensitiv omsorg	32
5.2.3 Lengden på fosterhjems plasseringen	33
5.3 Temperament og resiliens sin betydning for tilknytning	34
7. Avslutning	35
Referanseliste	38

1. Innledning

I denne bacheloroppgaven tar vi for oss temaet tilknytning og drøfter hvordan barn knytter seg til nye omsorgspersoner etter en omsorgsplassering. Vår forståelse av dette vil få konsekvenser for hvorvidt vi er i stand til å møte og tilrettelegge for barna. Jo mer nyanserte og realistiske vi er i vår forståelse av hvert enkelt barn, desto større er sannsynligheten for at vi evner å møte dets behov (Killén, 2019, s. 39).

Barn er avhengige av omsorgspersoner for å føle seg trygge og utvikle seg (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet [Bufdir], 2020a). Kvaliteten på relasjonen mellom barn og omsorgspersonene kan være varierende. Barnet bidrar til å bestemme kvaliteten på relasjonen, men omsorgspersonen er den som har størst innvirkning som følge av deres modenhet og myndighet. Tilstedeværelsen av en sensitiv og responderende omsorgsperson er avgjørende for at barnet skal utvikle trygg tilknytning (Brandtzæg, Smith og Torsteinson, 2011, s. 48). Dersom foreldrene ikke gir barnet tilstrekkelig med omsorg, ikke beskytter mot farer og gir for lite eller skadelig stimulering vil det bli kategorisert som omsorgssvikt (Kvello, 2010, s. 200). I slike tilfeller skal barnevernet involveres, jf. barnevernloven (1992) §4-2 & §4-3.

I noen tilfeller vil forhold i hjemmet føre til flytting av barnet, da med omsorgsplassering som tiltak, jf. barnevernloven (1992) §4-4, §4-8 & §4-12 (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 258-259). Omsorgsplassering er et av de mest inngripende og omfattende tiltakene som blir iverksatt overfor familier. Dette oppleves gjerne som svært negativt, lite forutsigbart og stressende for de berørte parter. Tilknytningen disse barna har erfart med sine opprinnelige omsorgspersoner kjennetegnes ofte som utrygg (Baugerud & Augusti, 2016, s. 290). Tilknytningserfaringene er ofte preget av omsorgssvikt, overgrep eller mishandling (Stovall-McClough & Dozier, 2004, s. 254). Dette fører til at omsorgssviktede barn som må flyttes er sårbare og kan ha vanskeligheter med å håndtere den ukjente og nye situasjonen (Baugerud & Augusti, 2016, s. 290). I tillegg vil mange av disse barna synes det er vanskelig å stole på nye personer (Norges offentlige utredninger [NOU], 2012:5, s. 22). Som følge av betydningen av vår forståelse i møte med hvert unikt barn, er målet med denne bacheloroppgaven å bidra med kunnskap slik at vi best kan hjelpe og støtte fosterbarn i tilknytningsprosessen til ny omsorgsperson.

1.1 Sosialfaglig relevans

Som sosialarbeider skal man i tråd med profesjonens bestemmelser og verdigrunnlag utføre et oppdrag på vegne av samfunnet (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 20). Det forventes at profesjonsutøvere holder seg faglig oppdatert og har god kjennskap til lovhjemlene som regulerer det helse- og sosialfaglig arbeidet (Fellesorganisasjonen [FO], 2015). Personlig, etisk og sosial kompetanse spiller en vesentlig rolle når man skal ta vurderinger, innenfor lovverkets og profesjonens rammer (NOU, 2000:12, s. 106). Et av disse oppdragene kan være å ta bestemmelser om hvorvidt et barn skal flytte i fosterhjem, og om dette skal gjennomføres som et hjelpetiltak eller som en omsorgsovertakelse (Barnevernloven, 1992, § 4-4, § 4-12 eller § 4-8 annet og tredje ledd). Det er fosterhjem som er det dominerende tiltaket blant barn og unge opp til 18 år. Ved utgangen av 2018 var 77% av barn og unge som ikke kunne bo hos sine foreldre plassert i fosterhjem (Bufdir, 2020d).

Barns tilknytning står sentralt i barnevernet, og det er barnevernets ansvar å ta vare på barns muligheter til å oppleve utviklingsstøttende tilknytning (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 258). “Det er alltid viktig å stille spørsmål ved når belastningen ved å fortsette å bo sammen med foreldrene er større for barnet enn belastningen ved å flytte” (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 266). Som sosialarbeider i barnevernet er det ikke usannsynlig at man må ta stilling til om omsorgssituasjonen til barn er tilstrekkelig eller ikke. En faktor av betydning er hvilken tilknytning barnet har til sine biologiske foreldre og hvilke muligheter de har for videre utvikling og tilknytning (Bunkholdt, 2000, s. 17). En økt forståelse vil bidra til å synliggjøre barnets behov, ta gode valg overfor det og legge til rette for et godt omsorgsmiljø. Denne bacheloroppgaven vil dermed være relevant for sosionomer, barnevernspedagoger, fosterforeldre og andre som jobber med fosterbarn.

1.2 Avgrensning av problemstilling

Vi har valgt følgende problemstilling:

Hvordan synes tidligere og nåværende omsorgssituasjon å innvirke på fosterbarns tilknytning til nye omsorgspersoner?

Vi har valgt å avgrense problemstillingen til å omhandle barn i fosterhjem, da dette alltid innebærer en omsorgsplassering eller omsorgsovertakelse, jf. barnevernloven (1992) §4-4, §4-8 & §4-12. Ved fosterhjemsplasseringer blir barnet nødt til å forholde seg til flere nye omsorgspersoner, og blir separert fra sine biologiske foreldre. I inneværende studie har vi begrenset “nye omsorgspersoner” til fosterforeldre som utnevnes av barnevernet.

Ettersom omsorgsplasseringer i regi av barnevernet er aktuelt for alle barn opp til en alder av 18 år, har vi ikke valgt å gjøre noen begrensninger i alder utover dette (Barnevernloven, 1992, §1-3).

Faglitteraturen indikerer at det er flere faktorer som kan ha innvirkning på barns tilknytning (Killèn, 2012, s. 129). Dette kan eksempelvis være andre miljøer der barnet har ansikt-til-ansikt-kontakt, som i barnehagen, på skolen og i nærmiljøet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 72; Kvello, 2010, s. 183). I denne studien har vi derimot valgt å avgrense oss til de primære omsorgspersonene. Søsken, slekt, venner og andre relasjoner barn har utenfor hjemmet blir derfor ikke inkluderte. I arbeid med fosterbarn og tilknytningsproblematikk vil vi anmode til å ta stilling til andre faktorer som også kan være av betydning for barnets utvikling for en helhetlig forståelse av barnet.

1.3 Begrepsavklaring

Fosterhjem: Med fosterhjem menes private hjem som forsørger og oppdrar barn på oppdrag av barneverntjenesten (Barnevernloven, 1992, § 4-4, § 4-12 eller § 4-8 annet og tredje ledd). Vår studie skiller ikke mellom statlige og kommunale fosterhjem.

Tilknytning: Bowlby forklarer tilknytning som langsiktige og varige psykologiske forbindelser mellom personer. Det handler blant annet om båndene barnet har til den voksne, og omvendt. Dette innebærer også graden av trygghet og tillit til den andre (Bowlby, 1969, s. 194 og s. 371).

1.4 Redegjørelse for faglig ståsted og forforståelse

Vår virkelighetsforståelse er preget av våre erfaringer og kunnskaper. Kunnskapen bygger på et bestemt menneskesyn og vil ikke være verdinøytral (FO, 2015). I denne studien vil drøftingen være preget av vår forforståelse. Hvilke perspektiver vi vektlegger og hvilke funn som fremstår som relevante vil bli farget av vårt faglige ståsted, og våre personlige erfaringer (Malterud, 2018, s. 40). Vi ønsker derfor å belyse de oppfatningene vi bærer med oss som vi tenker kan prege studiens vinkling og funn.

Gjennom erfaringer på et barnehjem, fra praksis i utlandet, har vi erfart hvor vanskelig det kan være for barn å ha foreldre som ikke evner å ta vare på dem. Barna preges av vanskelige følelser knyttet til tap av familie, traumatiske opplevelser og utrygge tilknytningsstrategier. Dette har vært med på å styrke vår oppfatning om at ikke alle foreldre evner å dekke omsorgsbehovet til sine barn.

Etter å ha arbeidet med barn som bor i fosterhjem i Norge, har vi fått den oppfatningen om at det er vanskeligere for eldre barn å føle tilhørighet til fosterfamilien. De forteller at det kan være skremmende å knytte seg til nye personer, og anser ikke familien som permanent da de snart blir "for gamle" til å bo "hjemme". Videre har faglitteraturen på studiet ofte omhandlet sped- og småbarns tilknytning, og hvordan tidlig tilknytning er avgjørende for hvordan barnet danner tilknytningsmønster. Vi har også lært at disse mønstrene styrkes over tid, og at de trolig er mer integrerte hos eldre barn, og dermed vanskeligere å endre. Gjennom arbeid med fosterbarn har vi også sett at flere yngre fosterbarn tilsynelatende virker sterkt knyttet sine omsorgspersoner. Utenfra sett kan det virke som om disse barna er sterkt knyttet og stoler på sine fosterforeldre. På en annen side forteller fosterforeldrene om avvisende og utagerende atferd. Vi observerte også en noe ukritisk atferd hos disse barna i deres søken etter nærhet til ukjente mennesker. Dette kan tyde på at selv om barnet til en viss grad knytter seg raskt til sine nye omsorgspersoner, er ikke nødvendigvis tilknytningen preget av en trygg tilknytningsstrategi. Disse faktorene påvirker vår oppfatning av tilknytning og tilhørighet for eldre fosterbarn.

1.5 Oppgavens disposisjon

Etterfulgt av innledningen følger det en presentasjon av oppgavens teoretiske perspektiv i kapittel 2. Videre i kapittel 3 vil vi redegjøre for metoden. Her vil vi først gjennomgå det

vitenskapelige ståstedet for oppgaven, deretter litteraturstudie som metode og gjennomførelsen og kritikk av dette. Vi vil belyse hvordan vi har innhentet datagrunnlaget til inneværende litteraturstudie, hvilke inklusjonskriterier som blir benyttet og til slutt kritikk av datagrunnlaget. For å få oversikt over hver av delene i oppgaven har vi valgt å presentere analyse av funn og drøfting i hvert sitt kapittel. I drøftingskapittelet vil vi drøfte teorien, våre forskningsfunn og annen relevant forskning og litteratur opp mot hverandre. I avslutningen vil vi konkludere med hva vi synes har mest innvirkning på barns tilknytning til nye omsorgspersoner, av tidligere eller nåværende omsorgssituasjon.

2 Teori

2.1 Tilknytningsteori og tilknytningsatferd

Fra fødselen av går barn gjennom en psykologisk endringsprosess som kalles utvikling. Tilknytningsteorien inngår som en del av dette utviklingsforløpet (Smith, 2018, s. 9). Tilknytningsteorien betraktes i dag som den viktigste psykologiske teorien når det gjelder menneskers forhold til nærhet, beskyttelse og omsorg, samt selvstendighet, egne evner og oppdragelse (Broberg, Mothander, Granqvist & Ivarson, 2008, s. 15).

Tilknytning handler om barnets psykologiske bånd til omsorgsperson (Bowlby, 1969, s. 194). Det handler også om den voksnes tilknytning til barnet, det vil si interessen for og omsorgen for barnet (Kvello, 2010, s. 88). Menneskers liv starter med en tilknytning som følger oss hele livet, “fra vugge til grav”, som Bowlby forklarer det (Bowlby, 1969, s. 127). Det er bred enighet blant forskere om at relasjonen barnet har til voksne er avgjørende for barnets mulighet til å utvikle sosial, personlig og faglig kompetanse (Ringsmose, 2016, s. 16). Nære forhold til andre mennesker er viktige i personers liv, ikke bare i barneårene, men også videre i voksenlivet (Brandtzæg et al., 2011, s. 20).

Tidlig i et barns liv begynner det å vise ulike former for atferd som fremmer nærhet eller kontakt med de viktigste omsorgspersonene (Brandtzæg et al., 2011, 20). Barnet er en aktiv medspiller i tilknytningsprosessen (Kvello, 2012, s. 177). Forskning innen tilknytningsteori viser at barn er medfødt en evne til å påkalle omsorg fra omsorgspersonene sine, dette kalles tilknytningsatferd (Bowlby, 1959, referert i Bunkholdt, 2000, s. 175). Barnet utøver ulike former for tilknytningsatferd for å “koble” seg på sine omsorgspersoner. Enhver form for

atferd som gråt, smil og vokalisering øker sannsynligheten for nærhet til omsorgspersonen. Denne atferden er mest synlig når barnet er redd, utmattet, syk eller ved adskillelser og gjenforeninger. De ulike tilknytningsatferdene har viktige funksjoner for barnet ved at barnet blir sikret beskyttelse og nærhet av omsorgspersonen (Bowlby, 2001, s. 35; Killèn, 2019, s. 52). Hvordan barnets tilknytning og tilknytningsatferd blir avhenger av omsorgen omsorgspersonen gir (Smeplass, 2009, s. 165).

I tillegg til omsorgen barnet mottar fra omsorgspersoner, vil barnets medfødte egenskaper hjelpe barnet med å regulere samspillene med omgivelsene (Askland & Sataøen, 2016, s. 48-49). Barnets egenskaper vil også påvirke barnets kapasitet til å regulere emosjoner og atferd. Dette vil være noe av det som gir sped- og småbarn forskjellige uttrykk (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978, referert i Hansen & Jacobsen, 2008, s. 74). En egenskap av betydning er barnets temperament. Temperament er medfødte individuelle forskjeller i emosjonelle reaksjoner som vil ha betydning i tilknytningsprosessen (Askland & Sataøen, 2016, s. 63 og s. 100-101). Temperament omtales gjerne som et relativt stabilt personlighetstrekk, og mønsteret for emosjonsregulering ses på som varig (Smith & Ulvund, 1999, referert i Askland & Sataøen, 2016, s. 101). Selv om mønstrene er medfødte egenskaper er de ikke ferdig modifiserte. Barnets opplevelser og miljø vil være med på å påvirke hvordan temperamentet uttrykkes (Kvello, 2010, s. 78). Miljøet har spesielt sterk betydning for barnets temperament i dets første to leveår. (Kvello, 2010, s. 78).

Tross betydelige belastninger i tilknytningsrelasjoner vil noen barn utvikle seg godt (Killèn, 2012, s. 61). Tidligere ble det benyttet ord som usårbare og motstandsdyktige om disse barna. Begreper som dette kan misforstås ved at man tror barnet vil kunne tåle alle mulige belastninger. Siden dette er misvisende brukes det i dag begrepet resiliens. Både genetiske betingelser og miljøfaktorer bidrar til å utvikle motstandsdyktighet i barnet. Resiliens bør ikke anses som noe fastsatt og stabilt, for grad av resiliens kan påvirkes av ulike typer stress, belastninger eller være svingende i ulike perioder (Rutter, 2006, referert i Kvello, 2010, s. 156). Det motsatte av resiliens kan kalles sårbarhet. Sårbarhet kan ses som et karakteristikon ved individet, og er noe som i varierende grad preger alle mennesker. Dersom et barn utsettes for stress, vil høy grad av sårbarhet innebære risiko for negativ utvikling og vansker. På samme måte som høy grad av resiliens vil fungere som en beskyttelsesfaktor (Kvello, 2010, s. 157).

2.2 Samspill – et viktig element i tilknytningsteorien

Det tidlige samspillet er avgjørende for barnets etablering av tilknytning (Kvello, 2010, s. 59). Barn er aktive skapere i tilknytningsprosessen, slik som ellers i sosialiseringen. “Tilknytningen er derfor barnets *aktive regulering* av relasjoner - først til de primære omsorgspersoner, deretter til andre personer som de har nær kontakt med” (Kvello, 2012, s. 119). Foreldre-barn-samspillet er grunnleggende i utviklingen av tilknytningsmønster. For at barn skal utvikle seg normalt, kreves det sunne samspillserfaringer som er fylt med utallige sammen-med-reguleringer (Braarud & Nordanger, 2011; Sørensen, 2019, s. 114).

Mentalisering handler om den voksnes evne til å være oppmerksom og reflekterende overfor egne og andres følelser og atferd. Å leve seg inn i barnets følelser og behov er en viktig del av samspillet (Askland & Sataøen, 2016, s. 66). Dersom omsorgspersonen har god mentaliseringsevne vil den være mer sensitiv i samspill med barnet sitt, enn omsorgspersoner med svak mentalisering. For å kunne opptre hensiktsmessig overfor barnet, må man først klare å forstå det (Kvello, 2010, s. 53). God mentaliseringsevne fremmer et positivt samspill med barnet (Kvello, 2010, s. 59).

Erfaringene barnet gjør i samhandlingssituasjonene kan enten være utviklingsfremmende eller utviklingshemmede. Utviklingsfremmende samspill oppstår når omsorgspersonen kontinuerlig fortolker barnets utspill og atferd som meningsfulle og menneskelige. Utviklingshemmende samspill er eksempelvis når barn utsettes for omsorgssvikt eller overgrep (Sørensen, 2019, s. 100). Selv om kvaliteten på omsorgen og erfaringene barnet gjør er avgjørende for barnets utvikling av tilknytning, må det også tas hensyn til barnets individuelle egenskaper (NOU, 2012:5, s 178). Dette kan være forklarende for noen av variasjonene man kan se hos barn, med tanke på hvordan deres omsorgsmiljø former dem (Bunkholdt & Kvaran, 2015, 71). Kombinasjonen mellom miljøfaktorer og barnets medfødte egenskaper belyser kompleksiteten ved barns tilknytning (NOU, 2012:5, s 178).

Samspill med omsorgspersoner danner grunnlaget for etablering av indre arbeidsmodeller (Smeplass, 2009, s. 165). Indre arbeidsmodeller kan ses på som kognitive kart, som har omfattende betydning i forståelsen av og forventningene til sosialt samspill, intimitet og nærhet (Kvello, 2012, 120). Omsorgsutøvelsen som et barn utsettes for gjør det mulig for barnet å danne forventninger til hvordan personer vil reagere i ulike sosiale situasjoner. Disse

erfaringene ved samspillet gir barnet en oppfatning av hvor effektivt det klarer å påvirke sine sosiale omgivelser (Brandtzæg et al., 2011, 44). Bowlby forklarer en indre arbeidsmodell som en samling av tanker, følelser og handlingsberedskap. Barnets indre arbeidsmodeller vil påvirke hvordan det reagerer i situasjoner og i interaksjon med andre mennesker (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 71-72). Etter hvert blir de indre arbeidsmodellene automatiserte og ubevisste forventninger (Bretherton, 1992, referert i, Braarud & Nordanger, 2011). Et viktig poeng er at disse modellene kan justeres og endres. Dersom modellen har vært rådende over tid, vil det naturligvis ta lengre tid å endre enn nyere arbeidsmodeller (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s 72).

2.3 Tilknytningsstrategier

Tilknytningsteorien beskriver dynamikken bak utviklingen av de nære båndene mellom mennesker. Mary Ainsworth forsket på barns tilknytning og identifiserte fire ulike tilknytningsstrategier; type A: utrygg-unnvikende, type B: trygg, type C: utrygg-ambivalent og type D: utrygg-desorganisert (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1979, s. 775- 777; Håkonsen, 2018, s. 48). Type A og C regnes som organiserte tilknytningsstrategier, selv om de er utrygge. Det betyr at barnets måte å forholde seg til omsorgspersonene på er konsistent og tydelig. Ved en desorganisert tilknytningsstrategi, type D, er barnets måte å forholde seg til omsorgspersonene skiftende, og strategien er diffus (Kvello, 2012, s. 121).

Barn som utvikler en utrygg-unnvikende tilknytning (type A) er kjent for å ikke være i kontakt med seg selv og andre på et emosjonelt plan. De opplever at det viktigste er å være positiv, handlekraftig og prestere godt. De har gjerne blitt møtt med lite aksept for deres negative følelser. Emosjoner som ensomhet, sinne eller frykt kan ha blitt møtt med sinne, avvísning eller straff, noe som gjør at barnet lærer å holde følelsene sine for seg selv (Kvello, 2012, s. 120-121). Denne tilknytningsstrategien fører gjerne til at barnet hverken søker trøst eller nærhet, og om det er foreldrene eller en fremmed som forsøker å gi trøst kan virke ubetydelig (Håkonsen, 2018, s. 48).

Barn med en trygg tilknytning (type B) betraktes gjerne både som emosjonelt påkoblet og kognitivt analyserende. Kombinasjonen av disse er hensiktsmessig for forståelse og gode virkemidler for handling. Barn av en slik tilknytning fremstår gjerne som innsiktsfulle og

handlekraftige. En slik tilknytning dannes av at omsorgspersonene er forutsigbare, trygge og responderer på barnets behov, emosjoner og særpreg. Barnet får utvikle seg uten sterke føringers som forteller barnet om hvordan det er nødt til å være (Kvello, 2012, s. 121).

Foreldrene er, i motsetning til foreldre av barn med tilknytningsstil type C eller D, opptatt av hva de skal være for barnet, fremfor at barnet skal fylle deres behov. Foreldrene her stiller krav, gir støtte og sikrer positive relasjonelle opplever som preges av engasjement, aksept, varme og glede. Disse barna raskt lar seg trøste av deres omsorgspersoner (Håkonsen, 2018, s. 48).

Barn med utrygg-ambivalent tilknytning (type C) er, i motsetning til utrygg-avvisende (type A), preget av sterke emosjoner (Kvello, 2012, s.122). Disse emosjonene kan være vanskelige for både barnet og foreldrene å regulere. Når barnet føler på negative emosjoner og uro, kan det både søke og avvise trøst i samme samhandling (Håkonsen, 2018, s. 48). Barna som utvikler denne formen for tilknytning har gjerne blitt møtt med ulike reaksjoner på deres følelser og behov. I noen samhandlinger opplever barnet å føle seg forstått og lyttet til, men opplever i andre tilfeller å bli avvist eller ignorert. Foreldrene har et skiftende reaksjonsmønster, som vekselvis kjennetegnes av intenst samspill og lite anerkjennelse og samhandling med barnet (Kvello, 2012, s. 121).

Barn med utrygg-desorganisert tilknytning (type D) har ikke en tydelig strategi (Kvello, 2012, s. 122). Denne tilknytningsstrategien, eller fraværet av strategi, kan ses hos barn som opplever deres omsorgspersoner som skremte, skremmende eller utilgjengelige. Disse barna er, i likhet med trygg tilknytning, både emosjonelt og kognitivt orienterte. Forskjellen er at barna med utrygg-desorganisert tilknytning ikke forstår hvordan disse virker inn på hverandre. Dette fører til at barnet i liten grad analyserer de reaksjonene de gis som respons, og hvorvidt de er hensiktsmessige (Kvello, 2012, s.122-123). Barna føler seg ofte hjelpeløse i situasjoner som kan oppfattes som usikre. Dette kan føre til at barnet viser svært motstridende reaksjoner eller at barnet tilsynelatende ikke reagerer i det hele tatt. Barna kan ofte oppfattes som famlende, innesluttete, triste eller avvisende (Håkonsen, 2018, s. 48). Barna med denne tilknytningsstrategien har også en tendens til å fokusere på andres emosjoner og kognisjoner fremfor egne. Dette kan føre til at de blir fremmede for seg selv. Det er også vanlig at disse barna har vansker med å knytte nære emosjonelle bånd til andre (Kvello, 2012, s.122-123).

3 Metode

En metode kan bli sett på som en fremgangsmåte, hvor man skal få frem ny kunnskap og finne ut om kunnskapen er gyldig. Ved bruk av en spesifikk metode, kan vi få hjelp til å samle inn data og informasjonen vi trenger for å svare på nevnt problemstilling (Dalland, 2017 s. 52). Vi har valgt litteraturstudie med en kvalitativ tilnærming som metode. Før vi går nærmere inn på valgt metode, vil vi presentere hvilken vitenskapelig tilnærming denne oppgaven har.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Ulike vitenskapsteoretiske tilnærminger setter rammer for hvordan informasjon innhentes og fortolkes (Malterud, 2018, s. 26). Vitenskapen skal gi innsikt og øke forståelse om fenomen, som igjen skal bidra til at man kan forutse og kontrollere sannsynlige hendelser og konsekvenser (Dalland, 2017, s. 39). I denne oppgaven ønsker vi at vitenskapen skal gi oss innsikt og forståelse om hvordan barn knytter seg til nye omsorgspersoner. På bakgrunn av dette har vi valgt å ha hermeneutikken som oppgavens vitenskapelige ståsted.

Hermeneutikken legger vekt på å forstå og ikke bare forklare. Det handler om å fortolke meningsfulle fenomener for at de skal gi mening og vil være til hjelp i tolkningen av litteratur og forskning (Dalland, 2017, s. 47). Ifølge det hermeneutiske perspektivet er fenomener kun er forståelige dersom de blir sett i den sammenhengen de inngår i (Malterud, 2018, s. 28). For å klare å forstå et barns tilknytning til nye omsorgspersoner, må man se det i dets kontekst. Barnet har med seg erfaringer fra tidligere, og dette vil være med å påvirke hvordan barnet forholder seg til nye mennesker og situasjoner (Brandtzæg et al., 2011, s. 53). Videre ønsker hermeneutikken å vise at et menneske må ses ut fra dets subjektive opplevelse (Dalland, 2017, s. 47). Dette er også grunnleggende å vite når man skal forstå barns tilknytning, da barn har en egen subjektiv opplevelse av tidligere erfaringer. Vi vil gjennom et hermeneutisk perspektiv se på hvordan barnets tilknytningsstrategi påvirkes av dets tilknytningserfaringer og hvilken betydning dette har for tilknytning til nye omsorgspersoner.

3.2 Litteraturstudie med kvalitativ tilnærming

Kvantitative og kvalitative metoder er begge metoder som bidrar på hver sin måte til å få bedre forståelse av ulike fenomen. Fordelen ved kvantitative metoder er at dataene er av målbare enheter, dog er det mer utfordrende å fange opp meninger og opplevelser ved bruk av denne metoden (Dalland, 2017, s. 52). Kvalitative metoder bidrar på sin side til å presentere mangfold, nyanser og subjektive erfaringer (Malterud, 2018, s. 30). I denne oppgaven har vi derfor valgt å gjennomføre en litteraturstudie, med en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode gir oss muligheten til å gå i dybden og fange opp meninger og opplevelser om hvordan barns utvikling arter seg, samt hvordan barn knytter seg til omsorgspersoner. Målet er en økt forståelse rundt barns tilknytning og hvordan barnet danner tilknytningsmønstre til nye omsorgspersoner. Kvalitativ metode passer godt for utforskning av samhandling og tilknytning. Metoden åpner opp for å innhente data som gir oss innsikt i subjektive opplevelser rundt ulike erfaringer og hendelser (Malterud, 2018, s. 30).

I en litteraturstudie forsøker man å besvare spesifikke forskningsspørsmål ved å søke etter relevant forskningslitteratur, for så å analysere og vurderer funnene (Aveyard, 2019, s. 2). En litteraturstudie kan gjennomføres på flere måter. Vi har valgt å gjennomføre en systematisk litteraturstudie. En systematisk tilnærming er en omfattende metode som søker etter å finne all tilgjengelig informasjon om et spesifikt tema eller spørsmål. Vi har tatt utgangspunkt i metodens prinsipper og retningslinjer gjennom å identifisere, analysere og kritisk vurdere litteraturen som fremkommer av våre søk (Aveyard, 2019, s. 10-12).

3.3 Kritikk av metode

En mulig svakhet ved denne litteraturstudien er at vi har tolket våre funn ut fra et hermeneutisk ståsted. Det betyr at funnenes mening og drøftingen vil være preget av vår fortolkning (Malterud, 2018, s. 40). Dersom vi hadde forstått funnene ut fra et annet vitenskapelig ståsted ville tolkningen og drøftingen muligens sett annerledes ut. Eksempelvis gir positivismen andre føringer for hvordan man skal forklare fenomen, og gir ikke rom for subjektive fortolkninger og opplevelser (Dalland, 2017, s. 40-41).

En annen svakhet ved denne oppgaven kan være at vi har valgt litteraturstudie med en kvalitativ tilnærming. Ettersom barns tilknytning er et stort tema, med mye tilhørende teori

og forskning, har vi trolig ikke fått med alle relevante faglige refleksjoner. I tillegg kunne vi gjennomført flere eller andre søk, og muligens fått andre resultater.

3.4 Fremgangsmåte på innhenting av datagrunnlaget

For å kunne finne forskning som er relevant for vår problemstilling, har vi valgt flere inklusjons- og eksklusjonskriterier. Inklusjonskriteriene er at forskningen må være fagfellevurdert, empirisk forskning. Vi har valgt å inkludere forskning fra de syv siste årene, fra 2013-2020. Videre har vi valgt å innhente forskning som omhandler barn fra 0-18 år.

Databasen Academic Search Elite ble brukt ved søk etter forskningsartikler. Ved å bruke søkeordene attachment* AND foster care* AND foster children* fikk vi, 17.04.2020, 233 resultater. Ved å bruke “*” etter ordene, får man opp alle ordene som starter på det gitte ordet. For å begrense søket, filtrerte vi vekk artikler som ikke var fagfellevurdert og i fulltekst og begrenset årstallet til 2013-2020. Da fikk vi opp 40 resultater. Vi gjennomgikk alle sammendragene av artiklene og kritisk vurderte metodene deres. Videre tok vi i bruk inklusjons- og eksklusjonskriteriene da vi gjennomgikk artiklene. Vi endte dermed med seks artikler; “Understanding the “blind” spot when children move from foster care into adoption” (Boswell & Cudmore, 2017), “Attachment security in young foster children: Continuity from 2 to 3 years of age” (Jacobsen, Ivarsson, Wentzel- Larsen, Smith og Moe, 2013) , “Foster children’s attachments security and behavior problems in the first six months of placement: associations with foster parents’ stress and sensitivity” (Gabler, Bovenschen, Lang, Zimmermann, Nowacki, Kliewer & Spangler, 2014), “The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child's perspective” (Maaskant, Rooji, Bos & Hermanns, 2015).

“The Experience of Foster Care and Long-Term Attachment” (Miranda, Tadros & Molla, 2020) og “Foster children’s attachment security in the first year after placement: A longitudinal study of predictors” (Lang, Bovenschen, Gabler, Zimmermann, Nowacki, Kliewer & Spangler, 2015) er to forskningsartikler som var med i resultatene ved det samme søket som ovenfor, men som forsvant ved fulltekst. Grunnet artiklenes relevans valgte vi å inkludere dem, da det viste seg at det var mulig å få tak i dem i fulltekst.

Videre foretok vi et nytt søk på databasen Idunn, for å kunne inkludere flere norske forskninger. Da oversatte vi søkeordene som ble brukt i forrige søk til norsk. Søkeordene var tilknytning* AND foster* AND fosterbarn*. Grunnet få dekkende ord av “foster care” på norsk, valgte vi å kun bruke ordet “foster*”. Ved å filtrere fra 2013-2020, fikk vi 24 resultater. Vi vurderte artiklene gjennom å lese sammendragene, kritisk vurdere deres metoder, og ved å se om de fulgte eller brøt med våre inklusjons- og eksklusjonskriterier. Til slutt endte vi med én artikkel; “Veiledning av fosterforeldre ut i fra deres oppfatning av barnet” (Kapstad, 2014).

3.5 Kildekritikk av datagrunnlaget

Kildekritikk er et sett med prinsipper som bidrar til å vurdere kilders troverdighet (Universitetet i Agder [UiA], 2015, 0:28). Disse prinsippene har bidratt til å kvalitetssikre innholdet vi har valgt å inkludere i denne litteraturstudien, og hjulpet oss til å filtrere ut lite troverdige kilder. Ved å stille oss spørreordene “hvem”, “hva”, “når”, “hvor”, “hvordan” og “hvorfor” har vi kritisk vurdert kildene ved hjelp av en systematisk tilnærming (UiA, 2015, 0:30).

Hvorvidt det som presenteres i forskningen er pålitelig kalles reliabilitet, og er et kriterium innen forskning (Dalland, 2017, s. 55). Reliabilitet handler om forsøkets etterprøvbarehet. Forsøket har høy grad av reliabilitet dersom man ved gjentakelse av forsøket får samme resultat (Svartdal, 2020). Dersom metoden som blir benyttet er personavhengig er forskningen i mindre grad etterprøvbare. Datagrunnlaget i litteraturstudien er hovedsakelig bygget på kvalitative intervju. Her får informantene fortelle sin subjektive opplevelse av situasjonen, og dermed vil resultatene være vanskelig å etterprøve. Man må derfor se på hvilke valg og etiske vurderinger som er blitt tatt i forkant av forskningen, og hvordan dataene har blitt analysert og tolket i ettertid (Dalland, 2017, s. 54). De utvalgte forskningsartiklene i denne studien er fagfellevurderte tidsskrifter, noe som betyr at de er kvalitetssikret av andre forskere (UiA, 2015, 1:11). Dette øker også forskningen sin reliabilitet.

Forskningens reliabilitet spiller inn på forskningens validitet. Med validitet menes forskningens gyldighet og handler om i hvilken grad man kan trekke valide slutninger, ut fra

forsøkets resultater (Grønmo, 2018). Resultatene validitet avhenger av om forfatteren har tydeliggjort hvilke valg som er blitt tatt og betydning disse har hatt for resultatet (Dalland, 2017, s. 55). Før anvendelse av internasjonal forskning har vi kritiske vurdert forskningsartiklenes overførbarhet til inneværende studie. Både Boswell og Cudmore (2017), Gabler et al. (2014), Maaskant et al. (2015), Miranda et al. (2020), Langa et al. (2015) er forskning som er blitt gjort i en annen kontekst enn norsk, men som vi likevel har valgt å inkludere. Vi er bevisst at de arbeider innenfor andre rammer, men de generelle funnene rundt fosterbarn og deres tilknytning, anser vi som relevante for og overførbare til vår studie.

Gjennom vårt systematiske søk, dukket det opp én forskningsartikkel som omhandlet adopsjon. Dette inngikk i utgangspunktet ikke i vår avgrensning av problemstilling. Vi valgte likevel å inkludere artikkelen (Boswell & Cudmore, 2017) da vi ved gjennomlesning fant funnene som overførbare til vårt tema. Artikkelen fokuserer ikke hovedsakelig på adopsjon, men heller generelt på tilknytning til nye relasjoner. Funnene i forskningen viser hvordan barn dannet nye relasjoner fra fosterforeldre til nye omsorgspersoner, adoptivforeldre. I tillegg er adopsjon i Storbritannia et vanligere tiltak enn i Norge (Skivenes & Thoburn, 2016, s. 158). Adopsjon av fosterbarn er mindre vanlig i Norge (Statistisk sentralbyrå [SSB], 2019). I stedet er det vanlig at barnevernet overtar omsorgen, og plasserer barnet i fosterhjem som et langvarig tiltak (Bufdir, 2020d). På bakgrunn av dette har vi valgt inkludere Boswell & Cudmore (2017) som en del av datagrunnlaget vårt.

Inneværende studie har en begrensning på fosterbarn i en alder fra 0-18 år. Majoriteten av våre forskningsartikler (5 av 7) ser kun på småbarn. Dette kan føre til visse begrensninger i våre funn. I Miranda et al. (2020) sin forskningsartikkel intervjues voksne som har vært fosterbarn da de var mellom 30 måneder og 12 år. Denne forskningsartikkelen ser da på de voksnes opplevelser som fosterbarn, og hvilke konsekvenser dette har hatt for dem videre. Tross begrensning på fosterbarn opp til 18 år har vi likevel valgt å inkludere denne forskningsartikkelen da de ser tilbake på en tid der de var under 18 år. Miranda et al. (2020) ser på hvordan de opplevde brudd med sine biologiske foreldre, hvordan deres nye omsorgssituasjon preget dem, og hvordan disse erfaringene har innvirkning på dem i dag. Vi anser denne artikkelen som verdifull for vår studie, og funnene som svært relevant for besvarelse av problemstillingen.

I litteraturstudien tar vi for oss hvorvidt lengden på fosterhjemsoppholdet har betydning for tilknytning. En mulig svakhet i vår studie kan være at flere av forskningsartiklene (5 av 7) ikke legger opp til å se på langtidseffekten av fosterhjems plasseringer. I tillegg ser to av våre forskningsartikler kun på barnets første år i fosterhjemmet, og oppgaven blir preget av dette.

3.6 Gjennomføring av analysen

For å kunne analysere funnene i de utvalgte studiene, valgte vi å notere og kategorisere funnene. Først leste vi gjennom artiklenes resultater/funn. Videre gjennomførte vi det Thomas og Harden (2008) kaller for en “line-by-line”-koding (s. 5). Vi utviklet ulike fargekoder for å få oversikt over temaene som gikk igjen. Når vi kodet nye artikler la vi til temaer/kategorier dersom det var nødvendig. Det neste steget var å organisere og tydeliggjøre temaene. Da så vi etter likheter og ulikheter mellom kodene og videreutviklet dem (Thomas & Harden, 2008, s. 6). Gjennom drøfting med veileder, så vi flere mulige måter å gruppere på. Vi endte med to hovedkategorier, som har tre underkategorier hver;

- Tidligere omsorgssituasjon
 - Tilknytningserfaringer
 - Barnets alder ved brudd
 - Antall flyttinger

- Nåværende omsorgssituasjon
 - God og sensitiv omsorg
 - Fosterforeldrenes kompetanse
 - Lengden på fosterhjems plasseringen

4. Analyse av funn

4.1 Tabell 1: Oversikt/beskrivelse over inkluderte artikler

Forfatter(e)	Land	Tittel	Metode	Subjekter som er inkludert	Funn/resultat
1) Boswell & Cudmore (2017)	Storbritannia	Understanding the 'blind spot' when children move from foster care into adoption	Kvalitativ studie	4 caser hos fosterbarn (fra 9 måneder til 2 år), hvor fosterforeldre, adoptivforeldre og minst to sosialarbeidere ble intervjuet.	Barn reagerer ulikt på tap. Barn kan få følelser av forvirring, frykt og sinne i en situasjon der de flytter fra en omsorgsperson til en annen. Omsorgspersoner må anerkjenne barnets følelser.
2) Jacobsen, Ivarsson, Wentzel-Larsen, Smith og Moe (2013)	Norge	Attachment security in young foster children: Continuity from 2 to 3 years of age	Longitudinell kvalitativ studie	Sammenlikner 60 fosterhjemsbarn og 42 barn som bor hos sine biologiske foreldre (2 til 3 år).	Fosterbarn kan oppnå trygg tilknytning ved plassering i stabile og velfungerende fosterhjem, dersom barnet er under ett år. Sensitiv og stabil omsorg fremmer evnen til å stole på nye omsorgspersoner og utvikling av trygg organisert tilknytningmønster.
3) Gabler, Bovenschen, Lang, Zimmermann, Nowacki, Kliewer & Spangler (2014)	Tyskland	Foster children's attachments security and behavior problems in the first six months of placement: associations with foster parents' stress and sensitivity	Kvalitativ studie	48 fosterbarn fra 1-6 år, og deres fosterforeldre 24 jenter og 24 gutter	Fosterbarna viste mindre grad av tilknytningstrygghet og mer atferdsproblemer sammenlignet med normativ data. Tilknytningstryggheten til barna øker allerede innen de første 6 mnd.
4) Maaskant, Rooji, Bos & Hermanns (2015)	Nederland	The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child's perspective	Kvalitativ studie	59 fosterbarn fra 10-18 år.	Fosterbarna rapportere en betydelig sterkere tilknytning til deres fosterforeldre enn biologiske foreldre. sensitive og responsive fosterforeldre er viktig for utviklingen av trygg tilknytning, i tillegg til lengden barnet har i fosterhjemmet.

5) Miranda, Tadros & Molla (2020)	USA	The Experience of Foster Care and Long-Term Attachment	Kvalitativ studie	Seks voksne som har vært i fosterhjem i en alder av 30 måneder til 12 år.	Negative erfaringer gjør det vanskeligere for barna å knytte seg til nye personer og påvirker hvordan de utvikler seg. Barn som har opplevd gjentatte flyttinger, har lavere grad av tilknytningstrygghet. Flere av fosterbarna opplever separasjonsangst som voksne.
6) Lang, Bovenschen, Gabler, Zimmermann, Nowacki, Kliewer & Spangler (2015)	Tyskland	Foster children's attachment security in the first year after placement: A longitudinal study of predictors	Kvalitativ studie	55 fosterbarn fra 1-6 år og deres primære omsorgsperson.	Flere flyttinger førte til mindre tilknytningstrygghet til fosterforeldre. Fosterbarn som hadde profesjonelle og stabile fosterforeldre, og ble plassert som ung (1 år) hadde tryggere tilknytning. Alle barn kan utvikle trygge bånd til nye omsorgspersoner, særlig ved en autoritativ oppdragsstil.
7) Kapstad (2014)	Norge	Veiledning av fosterforeldre ut fra deres oppfatning av barnet	Kvalitativ studie	Seks fostermødre som har fosterbarn som ble plassert når de var 3 - 6 år.	Tidligere tilknytningsstil vil ha betydning for videre tilknytninger. Ved gjentatte negative erfaringer kan barnet utvikle en tilknytningsatferd som kan være vanskelig å tolke. Fosterforeldre må inneha kompetanse om barnets historie og tidligere erfaringer, for å forstå barnet.

4.2 Tidligere omsorgssituasjon

4.2.1 Tilknytningserfaringer

Flere av våre funn viser at allerede etablert tilknytningsstrategi vil ha betydning for videre tilknytning (3; 5; 6; 7). Ett forskningsfunn finner at barn med en trygg første-tilknytning vil trolig være mer i stand til å knytte seg til andre i løpet av en tid, enn barn med en utrygg tilknytning (1). Barn med en utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner vil ha vanskeligheter med å stole nye personer (2; 5; 7).

De fleste barn som flyttes i fosterhjem har trolig vært utsatt for omsorgssvikt og bærer ofte med seg erfaringer som mishandling eller overgrep (1; 7). Mange fosterbarn i forskningsartikkel nr. 7 har erfaringer med at voksne er uforutsigbare og har derfor en generell mistillit til dem (7). Fire av syv forskningsartikler fant at utrygge relasjonelle erfaringene tidligere i livet vil ha betydning for barnets videre tilknytningsatferd (1; 3; 4; 7). Ett forskningsresultat viste at selv man kan oppfatte seg selv som tillitsfull til andre, selv med en utrygg tilknytningsstrategi (5).

Barn som har vært utsatt for omsorgssvikt kan reagere med å bli følelsesløse og virke upåvirket (1; 5; 7). Forskningsartikkel nr. 1 finner at det kan være utfordrende å skille mellom utrygg-unnvikende tilknytningsstrategi og resiliens. De mener at det er viktig å være bevisst denne utfordringen slik at man ikke overser barnets behov for hjelp ettersom det ikke nødvendigvis vises i deres atferd (1).

4.2.2 Barnets alder ved brudd

Noen av våre forskningsartikler indikerer at barnets alder vil ha betydning for tilknytning, men resultatene er ikke entydige om i hvilken alder barnet er mest sårbar for brudd. Forskningsartikkel nr. 2 at det er spesielt traumatisk for barn under ett år å bli separert fra sin foreldrefigur, mens forskningsartikkel nr. 1 peker ut barn opp til 3-4 årsalderen som den mest sårbare gruppen. Selv om det er traumatisk for små barn, er det gjerne disse barna som er mest sannsynlig til å utvikle trygg tilknytning til sine nye omsorgspersoner, ifølge to forskningsfunn (2; 6). Forskningsartikkel nr. 6 fant på sin side at de yngste barna kan bruke lengre tid på å oppnå trygg tilknytning, enn de eldre barna. Det forklares med eldre barna vil trolig være mer i stand til å tolerere en separasjon fra sine omsorgspersoner (6). Følgende

sitat fra forskningsartikkel nr. 6 illustrerer eldre barns evne til å tilpasse seg sin nye omsorgssituasjon:

Older children might be able to control themselves better and to show pleasing, proper and compliant behaviors when faced with caring foster parents. They might also be more able to tolerate separations from caregivers as it was part of the semi-structured home visit. Younger foster children in contrast might need some time to adapt to the new environment. (Lang et al., 2015, s. 275).

I motsetning til andre forskningsfunn fant forskningsartikkel nr. 3 ingen sammenheng mellom alder og tilknytningstrygghet. Forskningsstudien påpeker dette, og legger selv frem den utvalgte studiegruppen som en mulig forklarende årsak for uregelmessigheten (3).

4.2.3 Antall flyttinger

To av våre forskningsfunn fant at barn som har opplevd gjentatte flyttinger, med stadig nye omsorgspersoner, har lavere grad av tilknytningstrygghet (5; 6). Et sitat fra artikkel 6 er med på å illustrere dette:

[...] children exposed to more attachment disruptions seem to have initial problems engaging in relationships with their new caregivers and need some time to perceive the new relationship as stable and enduring. (Lang et al., 2015, s. 276).

En forskningsartikkel fant at uforutsigbare og plutselige brudd med fosterhjemmet kan føre til en generell mistillit til andre (5). Følelser som forvirring, frykt eller å føle seg forlatt er heller ikke uvanlig hos fosterbarn (1; 5). For å beskytte seg selv kan barnet emosjonelt distansere seg fra andre mennesker, eller forlate andre før de selv blir forlatt, ifølge funn i forskningsartikkel nr. 5. Forskningsartikkel nr. 7 viste at barn kan være svært ettergivende eller avvisende overfor fosterforeldre etter flytting. Dette forklares med at barnet forsøker å kontrollere sine omgivelser og motarbeide forandringer (7). Dersom barnet fortsetter å oppleve negative tilknytningserfaringer vil det bli vanskelig for det å endre dets tilknytningstrategier, ifølge to forskningsfunn (5; 7). Et sitat fra artikkel 5 illustrerer hvordan noen barn kan beskytte seg selv:

Hazel learned to protect herself from the emotional pain of feeling abandoned and rejected through expecting goodness and loyalty only from herself and not from others. (Miranda et al., 2020, s. 93).

4.3 Nåværende omsorgssituasjon

4.3.1 God og sensitiv omsorg

Flere av våre forskningsfunn viser at tilknytning må utvikles i relasjoner, og kvaliteten på omsorgen vil derfor ha en avgjørende effekt (3; 5; 6). Videre sier andre funn at det å bli møtt med emosjonell støtte og forståelse er viktig for barnet i møte med nye omsorgspersoner etter et brudd (1; 4; 6). Et sitat fra artikkel nr. 1 illustrerer dette:

How the loss is planned for and managed, how gentle or how abrupt the separation is, and how much emotional support and understanding is given to the child at this time are all crucial factors in deciding how traumatic this loss may be and how well the child can recover from it. (Boswell & Cudmore, 2017, s. 253).

Flere studier sier at fosterbarn kan etablere trygt tilknytningsmønster til stabile fosterforeldre over tid (2; 4; 6). I forskningsartikkel nr. 4 sine intervju av fosterbarn, kom det frem at de anser sine nye omsorgspersoner av større betydning enn deres biologiske foreldre. Dette handlet om at de anså dem som mer tilregnelige og stabile enn deres biologiske foreldre (4). Forskningsartikkel nr. 1 underbygger dette med sitt funn om at fosterforeldre, med sannsynlighet, blir barnets psykologiske foreldre (1).

Majoriteten av forskningsartiklene finner at fosterforeldrene må være følelsesmessig påkoblet for å trygge barnet i dets nye relasjon (1; 4; 6; 7). Ett forskningsfunn viser at i tilfeller der fosterforeldrene ikke responderer og takler barnets følelses aspekter vil det overfor barnet signalisere at følelsene er uønsket eller ikke reelle (1). Barnet kan da stenge av sine følelser og ikke ta imot trøst og omsorg (1; 5).

Alle våre forskningsartikler er i samsvar om at fosterforeldres støtte og sensitive omsorg er viktig for barnets etablering av tilknytning til dem. Én av artiklene fant også at gode og tydelige grenser er viktig for barnet, i tillegg til sensitiv respons (6). Denne forskningen viste også at autoritativ oppdragsstil var mest effektiv i utvikling av trygg tilknytning. Det innebærer høy grad av sensitivitet kombinert med høy grad av atferdskontroll hos fosterforeldrene (6).

Forskningsartikkel nr. 6 poengterer at man bør sørge for å gi fosterbarna et forutsigbart miljø, der omsorgspersonene kan gi barnet emosjonell varme og god respons. Dersom fosterforeldre er preget av stress kan det påvirke foreldreegenskaper som har betydning for kvaliteten på omsorgen, noe som igjen påvirker barnets tilknytningstrygghet, ifølge ett forskningsfunn (3). Dette blir tydeliggjort i følgende sitat; “[...] foster parents experiencing less parenting stress had more securely attached foster children” (Gabler et al., 2014, s. 493).

4.3.2 Fosterforeldrenes kompetanse

To forskningsstudier påpeker positive sider ved at fosterforeldre innehar kompetanse og strategier rundt hvordan de bør håndterer stress, hvordan de skal respondere sensitivt på barnas signaler og hvordan de skal takle utfordringer (3; 7). Barnets tilknytningsatferd kan være villedende og derfor vanskelig å tolke, ifølge forskningsfunn i artikkel nr. 7. Denne forskningen vektla at kompetanse om bakenforliggende årsaker til barns atferd vil gjøre at fosterforeldrene enklere kan sette seg inn i dets følelser og behov. Uten denne kompetansen hevdes det at barnet vil bli møtt og forstått ut ifra fosterforeldrenes egne vurderinger og tolkninger av barnet (7). Følgende sitat blir presentert i forskningsartikkel nr. 7: “En bevissthet hos fosterforeldre om hvorfor barnet oppfører seg som det gjør, er avgjørende for at fosterforeldre dag etter dag skal kunne klare å møte barnet uten å bekrefte de negative forventningene barnet har, og i stedet utfordre disse” (Kapstad, 2014, s. 99). I én forskningsartikkel ble det funnet barn som hadde fosterforeldre med høy kompetanse, gjennom adekvat opplæring i fosterhjemsproblematikk eller høy erfaring med fosterbarn, hadde tryggere tilknytning enn barn som ikke hadde det (6). Dette illustreres i dette sitatet;

“Thus, being placed with professional foster parents¹ increases the chance of quick attachment formation whereas among non-professional uncertainty on both sides – parent and child – needs to be overcome at first”. (Lang et al., 2015, s. 277).

4.3.3 Lengden på fosterhjems plasseringen

Forskningsartikkel nr. 4 fant at fosterbarn så på sine fosterforeldre som primær tilknytningsperson. Én forklaring, ifølge dem, var at barna hadde bodde i fosterhjemmet over

¹ “Professional foster parents” kan i norsk kontekst sammenlignes med fosterforeldre som ansettes i familiehjem. Dette kalles gjerne for et forsterket fosterhjem, og det er ønskelig at fosterforeldrene skal inneha særskilt kompetanse: relevant utdanning eller tidligere erfaringer (Bufdir, 2020f).

lang tid (4). Forskningsartikkel nr. 3 fant at barnets tilknytningstrygghet økte i løpet av de første seks månedene av plasseringen.

Forskningsartikkel nr. 5 fant at det var mulig å oppnå tillit til andre dersom personen blir vist “dependability and consistency” (Miranda et al., 2020, s. 95). Samtidig viser den samme forskningen at selv etter langtidsopphold i fosterhjem viser mange fortsatt tegn til en utrygg tilknytningsstil. Informantene viste tegn på utrygg tilknytning gjennom sin angst for å bli forlatt og være alene. Dette førte til at de opparbeidet en forsvarsmekanisme, som var å forlate andre, før de selv ble forlatt (5).

4.4 Hovedfunn

Flere av våre forskningsartikler fant i sin forskning at tidligere tilknytningserfaringer har betydning for videre utvikling av tilknytning. I følge tre av våre forskningsartikler vil disse erfaringene også påvirke hvordan barnet uttrykker seg. Våre forskningsfunn er ikke samsvart i når et barn er mest tilbøyelig for å få en ny omsorgsperson. Flere forskningsfunn konstaterer at kvaliteten av omsorgen barnet får i sin nye omsorgssituasjon vil være av avgjørende betydning for tilknytning. Forskningsartiklene er samsvarte i at god og sensitiv omsorg er viktig for barnet. Noen forskningsfunn peker på kompetanse som en viktig og positiv kvalitet hos fosterforeldre. De fleste forskningsfunnene er enig i at stabilitet og forutsigbarhet er viktig for barnet.

5. Drøfting

Hvordan tidligere og nåværende omsorgssituasjon vil virke inn på fosterbarns utvikling av tilknytning vil bli drøftet i følgende kapittel. Drøftingen baseres på teorien presentert i kapittel 2, våre forskningsfunn presentert i kapittel 4, samt annen relevant forskning og faglitteratur.

5.1 Tidligere omsorgssituasjon

5.1.1 Tilknytningserfaringer

Tilknytningsteorien belyser at samspillet med omsorgspersoner og kvaliteten på det er avgjørende for barnets utvikling av tilknytningsstrategi (Kvello, 2010, s. 21 og s. 59). Utrygge tilknytningsstrategier etableres trolig som følge av utviklingshemmede samspill, som ved omsorgssvikt eller overgrep (Braarud, 2012, s. 157; Sørensen, 2019, s. 100). Barnets tilknytningsmønster vil som oftest holde seg lik, dersom omsorgen overfor dem ikke endrer seg (Killèn, 2012, s. 129). Forskningsfunnene samsvarer med faglitteraturen om betydningen av den tidlige tilknytningsrelasjonen med omsorgspersonen. I tillegg indikerer våre funn at allerede etablert tilknytningsstrategier vil ha betydning for videre tilknytning. Faglitteraturen støtter opp under denne påstanden (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 72; Killèn, 2012, s. 129; Kvello, 2010, s. 183).

Én forskningsartikkel fant at barn som har trygg tilknytning til sine biologiske foreldre vil sannsynligvis være bedre i stand til å utvikle en trygg tilknytning til andre. Faglitteraturen hevder også at barn som har knyttet seg trygt til minst én voksen det første leveåret, vil trolig knytte seg trygt til andre voksne senere (Kvello, 2010, s. 103). Videre fant tre av våre forskningsartikler at barn som har en utrygg tilknytning kan bli emosjonelt distanserte. Disse barna kan få det vanskeligere med å utvikle trygg tilknytning senere i livet (Kvello, 2010, s. 103). Det barnet opplever i hverdagen har mest å si for danningen av indre arbeidsmodeller (Norsk Rikskringkasting [NRK], 2019, 0:50). Barn med en utrygg tilknytning vil ha etablert en indre arbeidsmodell som gjenspeiler de negative erfaringene (Brandtzæg et al., 2011, s. 44).

På den ene siden kan barn med en utrygg tilknytning ha vanskeligere for å stole på nye personer, som tre av våre forskningsfunn viser (2; 5; 7). Dette kjennetegnet finner man i de tilknytningsstilene Ainsworth kategoriserer som utrygge (Kvello, 2012, s. 121- 123). På den andre siden forteller én informant i forskningsartikkel nr. 5 at vedkommende ser på seg selv som tillitsfull til andre personer, selv om hun har en utrygg tilknytningsstil. Hun sier hun ikke skjønner hvorfor hun er slik, med tanke på sin bakgrunn. Man kan derfor stille spørsmål til om dette går imot annen forskning som hevder at barn med utrygg tilknytning vil ha vanskeligheter med å stole på andre, eller om det er andre faktorer som har spilt inn her. For eksempel informantens indre arbeidsmodeller. Arbeidsmodellene vil påvirke hvordan man

reagerer i ulike situasjoner og i møte med andre mennesker (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 71). Informanten forteller at hun beskytter seg selv mot den emosjonelle smerten som følger av å føle seg forlatt og avvist, ved å kun forvente godhet og lojalitet fra seg selv og ikke fra andre (5). På bakgrunn av tidligere negative tilknytningserfaringer, kan det tenkes at informantens tillit til andre mennesker, skiller seg fra den grunnleggende tilliten som vises hos personer med en trygg tilknytning (Kvello, 2010, s. 92). Denne antakelsen kan styrkes av Kvellos karakteristikker på tilknytningsstilen utrygg- unnvikende. Barn med denne tilknytningsstilen distanserer seg ofte emosjonelt til andre og fortrenger følelser (Kvello, 2010, s. 91).

5.1.2 Barnets alder ved brudd

Sett ut fra et tilknytningsperspektiv synes barnets alder å være av relevans. Dersom bruddet skjer tidlig nok vil fosterforeldre trolig virke som primære omsorgspersoner overfor barnet, i stedet for deres biologiske foreldre. Dette forutsetter at bruddet skjer før tilknytningen mellom barn og biologisk foreldre er fullstendig etablert (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 267). Tilknytningen kan bli ulik mellom fosterforeldre og eldre barn enn mellom fosterforeldre og yngre barn. En forklaring kan være at eldre barn kan ha alvorlige skader etter å ha levd lenge i omsorgssvikt og dermed vanskeligheter med å knytte seg til nye omsorgspersoner (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 263). En annen faktor kan være at eldre barn gjerne har mer etablerte relasjoner med seg inn i fosterfamilien. Dette kan føre til at tilknytningsprosessen tar lengre tid og vil kreve en mer aktiv involvering av fosterforeldrene (Norsk Fosterhjemforening, 2003, s. 16-18; Anke, 2007).

Faglitteratur konstaterer at brudd i relasjoner tidlig i et barns liv kan øke risikoen for tilknytningsvansker (Kvello, 2010, s. 104). Våre funn viser noe varierte resultater for når barn er i sin mest sårbare alder når det gjelder å bli separert fra sine omsorgspersoner. På den ene siden fant én forskningsartikkel at det er spesielt traumatisk for barn under ett år (2), mens på den andre siden ble det av en annen forskningsartikkel hevdet at barna kan regnes som mest sårbare helt opp til 3-4 årsalderen (1). Stovall og Dozier (2000, referert i Brandtzeg et al., 2011, s. 186) redegjør for at barn som blir flyttet før fylte 1 år, som regel stabiliserer seg raskere enn barn som flyttes etter fylte 1 år. I motsetning til Stovall og Dozier hevder én forskningsartikkel at yngre barn kan bruke lengre tid på å tilvenne seg sine nye omgivelser (6). Ifølge andre forskningsfunn er de minste barna mest sannsynlig til å utvikle trygg

tilknytning, uavhengig av stabiliseringstiden. Dette støttes av faglitteraturen som sier at tilknytningsprosessen hos eldre barn vil ta lengre tid (Jacobsen, Brabrand, Liland, Wentzel-Larsen, & Moe, 2018, s. 205; Stovall og Dozier, 2000, referert i Brandtzæg, 2011, s. 186). De ovennevnte påstandene gir gode føringer for å anta at dersom et barn må, etter barnevernets vurdering, omsorgsplasseres kan det være hensiktsmessig for barnet at dette skjer tidlig i livet.

Jacobsen et al. (2018, s. 205) fremhever i sin forskning et aspekt ved barnets alder som kan være av betydning for omsorgen som gis, og som igjen kan påvirke barnets tilknytning. De fant at flere fosterforeldre lettere aksepterte små barns emosjonelle atferdsuttrykk, enn atferdsuttrykkene til eldre barn. Dette kan medføre at fosterforeldrene har enklere for å lage et positivt emosjonelt bånd med små fosterbarn (Jacobsen et al., 2018, s. 205). Uansett alder på barnet er det viktig å vise at man er glad i og aksepterer det. Alle barn trenger en trygg base og kjærlighet (Bufdir, 2020e). Kunnskapen Jacobsen et al. (2018) formidler i sin studie kan øke bevisstheten hos fosterforeldre rundt vanlige reaksjoner til eldre fosterbarns atferdsuttrykk. En økt bevissthet vil forhåpentligvis bidra til tålmodighet og forståelse overfor de eldre barna.

5.1.3 Antall flyttinger

Våre funn er i samsvar med faglitteraturen om at gjentatte flyttinger og opplevelser av brudd i relasjoner, kan prege barnets utvikling av tilknytning til nye omsorgspersoner (Kvelling, 2010, s. 104). Når et barn plasseres i et fosterhjem brytes tilknytningsprosessen det er i til sine biologiske foreldre, eller den allerede etablert tilknytningen til dem (Brandtzæg et al. 2011, s. 186). I Norge vil de fleste barn som flyttes i fosterhjem, først ha vært innom et beredskapshjem. Her har barnet gjerne vært i opp til ett år, selv om det i utgangspunktet er ment som et kortvarig tiltak. Dette fører til at barnet må gjennomgå to brudd, før det blir plassert i et permanent hjem (Hansen & Jacobsen, 2008, s. 30).

Rett hjelp til rett tid er et viktig prinsipp i barnevernsarbeid. Dette skal forhindre alvorlig problemutvikling og tilknytningsskader (NOU, 2018:18, s. 30-31). Dette innebærer også at barnevernet ikke tar forhastede beslutninger. En forhastet omsorgsplassering kan skape unødvendige brudd i tilknytningen og føre alvorlige belastninger for barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 162-163). Barnevernet gjennomfører derfor grundige utredninger.

Utredningene tar også sikte på å finne et passende fosterhjem til barnet (NOU, 2018:18, s. 30-31). Slik kan unødvendige brudd med fosterhjemmet og gjentatte flyttinger forebygges. Forhastede beslutninger kan i tillegg føre til at barnet må tilbakeføres til sine biologiske foreldre, som igjen fører til enda et brudd i tilknytningen barnet har dannet til sine fosterforeldre (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 162-163).

5.2 Nåværende omsorgssituasjon

5.2.1 Fosterforeldrenes kompetanse

Hvilken grad av kompetanse fosterforeldre bør inneha er uklart, men hovedvekten av våre funn peker på at kompetanse er fordelaktig. Annen litteratur støtter opp om dette funnet (Hansen & Jacobsen, 2008, s. 30; Killén, 2019, s. 51). Med kompetanse mener vi i denne sammenhengen all relevant opplæring, utdanning eller tidligere erfaringer med fosterbarn.

Våre funn er i overensstemmelse med faglitteraturen som hevder at kompetanse om bakenforliggende årsaker til barns atferd og barnets tidligere erfaringer kan være avgjørende for å forstå barnet (Killén, 2019, s. 39). Barnet har med seg generaliserte forventinger om sammenhengen mellom handlingen som utføres og reaksjonene fra omgivelsene. Dette vil prege dets tilknytningsatferd og reaksjoner på hendelser (Askland & Sataøen, 2016, s. 51; Brandtzæg et al. 2011, s. 186). Ut fra tilknytningsteori kan man forstå barnets tilknytningsatferd som den måten barnet uttrykker seg for å koble seg på sine omsorgspersoner (Bowlby, 2001, s. 35; Smeplass, 2009, s. 165). Gjennom deres atferd søker de etter å skape tilknytning og trygghet (Killén, 2019, s. 52). Utenfra sett kan atferden oppleves villedende og derfor vanskelig for fosterforeldre å tolke (Bowlby, 2001, s. 35; Hansen & Jacobsen, 2008, s. 30; Smeplass, 2009, s. 165). Flere av våre forskningsfunn er i samsvar med faglitteratur om at mange fosterbarn har erfaringer som tilsier at de voksne er uforutsigbare eller utilgjengelige (Håkonsen, 2018, s. 48; Kvello, 2012, s.122-123). Dette kan eksempelvis føre til at fosterbarnet avviser fosterforeldrene når det egentlig har behov for trygghet og trøst (Jacobsen & Hansen, u.å, s. 13). Avvisning kan være barnets lærte reaksjonsmønster, der den gjentar det den selv har erfart i dens tidligere omsorgssituasjon (Lund, 2015, s. 11).

Kompetanse er også avgjørende for at fosterforeldrene skal klare å møte barnet uten å bekrefte de negative forventningene barnet har. Dersom barnet fortsetter å oppleve negative tilknytningserfaringer, vil dette forsterke og bekrefte dets relasjonelle forventninger (Hansen & Jacobsen, 2008, s. 30). Det vil derfor være av avgjørende betydning at de negative erfaringene ikke blir bekreftet (Stovall-McClough og Dozier, 2004, s. 267- 269).

Sannsynligheten for at vi evner å ikke bekrefte barnets negative tilknytningserfaringer handler i stor grad om hvorvidt vi forstår det (Hansen & Jacobsen, 2008, s. 30; Killén, 2019, s. 39). Uten forståelse og kompetanse kan barnet risikere å bli møtt og forstått ut ifra fosterforeldrenes egne vurderinger og tolkninger av barnet.

I Norge er det ikke nødvendigvis voksne med relevant erfaring og kompetanse som rekrutteres til å bli fosterforeldre, men alminnelige voksne med et hjerte for barn (Bufdir, 2020e). For å kvalitetssikre tilbudet kreves det imidlertid at de aktuelle voksne fyller visse krav før de får en offisiell godkjenning. Dette innebærer blant annet å gjennomføre PRIDE-kurs. PRIDE står for Parent Resources Information Development Education, og er et amerikansk gruppebasert program som er blitt oversatt og tilpasset norsk kontekst (Bufdir, 2019). I denne grunnopplæringen gjennomgår man blant annet hvordan man kan håndtere utfordringer som kan oppstå som fosterforeldre. Dette kan være hvordan man kan reagere på tilknytningsatferd som tilbaketrekning, utagering og avvisning (Bufdir, 2019; Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 275-276). I noen tilfeller er det behov for forsterkede fosterhjem. Her stilles det gjerne flere krav til fosterforeldrene, da barnet har trolig større og flere utfordringer. Da er det ønskelig at fosterforeldrene innehar særskilt kompetanse i form av utdanning (Bufdir, 2020f). De ulike kravene for opplæring kan i varierende grad være med på å underbygge argumentet om behov for kompetanse. Et hovedmål er trolig å forhindre at fosterfamilier går i oppløsning som følge av de utfordringene de kan møte på. Gjennom veiledningen vil fosterforeldre forhåpentligvis få nødvendige redskaper til å forstå og håndtere sitt fosterbarns tilknytningsatferd best mulig.

Forskning og faglitteratur argumenterer på den ene siden for at kompetanse er fordelaktig for å hjelpe barnet utvikle trygg tilknytning (Hansen & Jacobsen, 2008, s. 30; Killén, 2019, s. 39). På den andre siden, avvises ikke muligheten for at fosterforeldre uten kompetanse også kan utføre en slik oppgave på en god måte, ifølge en av våre forskningsartikler. Dette handler om at fosterforeldrene over tid vil få en større forståelse for barnet og dets behov, som igjen vil føre til riktig respons på barnets tilknytningsatferd (6). Etter vår mening tyder

hovedvekten av våre funn og faglitteraturen på at kompetanse og strategier rundt fosterbarn- og tilknytningsproblematikk vil være et positivt bidrag i forståelse av barnet.

5.2.2 God og sensitiv omsorg

Tilknytningsteorien tydeliggjør at omsorgspersonen har en fundamental rolle i et barns liv (Ringsmose, 2016, s. 16). Kvello hevder at dersom barnet skal utvikle en annen type tilknytning, må den voksne sørge for at barnet opplever at omsorgen overfor dem er blitt endret (Kvello, 2012, s. 120 og 130). Dozier og hennes forskningsteam hevder på sin side at det ikke holder med endring av omsorg overfor barnet. Det vektlegges her at barnets forventninger til omsorgspersoner må utfordres, og at omsorgspersonene må utfordre barnet til å reagere på den nye omsorgen. Først da vil barnet kunne endre sin tilknytningsstrategi (Stovall-McClough og Dozier, 2004, s. 267- 269). Enkelte fosterbarn vil i denne endringsprosessen ha behov for reguleringsstøtte, gitt deres trøblete omsorgshistorie bestående av omsorgssvikt og separasjon fra biologiske foreldre (Møller, 2018, s. 24). Når den voksne hjelper barnet med å forstå og håndtere sine følelser vil det trolig gjøre at barnet føler seg forstått og tryggere (Bufdir, 2020c). Dette innebærer blant annet at foreldrene har god mentaliseringsevne, ser og møter barnets behov, viser kjærlighet og støtter barnet i deres følelser (Brandtzæg, 2011, s. 47; Bufdir, 2018; Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 74; Sørensen, 2019).

Ifølge faglitteratur vil fosterforeldrenes sensitivitet bidra i barnets utvikling av trygg tilknytning (Møller, 2018, s. 32; Hansen & Jacobsen, 2008, s. 74). Forskningsartikkel nr. 3 vektlegger opptrening av fosterforeldre, og at økt sensitivitet i omsorgen bør jobbes med. Kvello på sin side argumenterer for at sensitivitet regnes som en del av personligheten. Sensitiviteten vil derfor være stabil, og kan ikke læres (Kvello, 2010, s. 61). Det kan derfor virke noe uklart om opptrening i sensitiv omsorg vil gi noe effekt. Samtidig kan sensitivitet i omsorgen ses i mentaliseringsevnen til omsorgspersonene. Dersom omsorgspersoner har god mentaliseringsevne vil de trolig være oppmerksomme og sensitive overfor barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 74). Mentaliseringsevnen kan utvikles og forbedres. Følgelig kan det tenkes at sider ved fosterforeldres sensitivitet kan bedres (Askland & Sataøen, 2016, s. 66). Som nevnt ovenfor antyder Kvello at sensitiviteten er stabil. Dermed kan man argumentere for at det er viktig å utforske den voksnes personlighet i ansettelsen av fosterforeldre, som følge av deres betydningsfulle rolle i fosterbarnets liv (Kvello, 2010, s. 61).

Det er imidlertid bare én forskningsartikkel som sier noe om betydningen av å sette gode og tydelige grenser overfor barnet, i tillegg til god og sensitiv omsorg. Forskningsartikkelen fant at fosterforeldre bør få opplæring i hvordan de skal sette tydelige og gode grenser i samsvar med barnets alder, og ikke bare hvordan de skal opptre forståelsesfullt (6).

Forskningsartikkelen støttes av annen faglitteratur. Eriksson et al. (2010, referert i Møller, 2018, s. 32) redegjør for hvordan barn utvikler trygg tilknytning gjennom det de kaller balansert omsorg. Ved balansert omsorg vil gode og tydelige rammer være én av flere viktige faktorer. Dette er både nødvendig og riktig i en relasjon mellom barn og omsorgsperson (Bufdir, 2020b). Tydelige og gode rammer vil lære barnet hva som er greit og hva som ikke er det, samtidig som at omsorgspersonen er forutsigbar og trygg (Baumrind, 1991, referert i Alvord & Grados, 2005, s. 240). Når fosterforeldrene skal sette gode rammer for barnet må de både være bevisst på hva som ligger bak barnets atferd og hvorfor de setter rammene der de gjør (Bufdir, 2020b). Balansen mellom god og sensitiv omsorg, og trygge og gode rammer er egenskaper man ser hos foreldre som har barn med trygg tilknytningsstil, type B (Kvello, 2012, s. 121). I tillegg vil dette bidra til at barnet opplever stabilitet og pålitelighet, og dermed vil følelsen av trygghet øke (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271). Basert på de overnevnte faktorene kan vi forvente at sammensetningen av disse egenskapene kan ha en positiv effekt på barns utvikling av trygg tilknytning.

5.2.3 Lengden på fosterhjems plasseringen

Basert på våre forskningsfunn er det på den ene siden utfordrende å skulle si noe om hvor lang tid et barn trenger på å oppnå trygg tilknytning. Grunnet de individuelle forskjellene hos barn og deres tilknytningsprosess, vil det være vanskelig å fastslå en spesifikk tid (Brandtzæg et al., 2011, s. 20-21; Bufdir, 2020a). Det er på den andre siden tydelig at lengden på oppholdet er av betydning, og at lengre opphold trolig vil ha størst effekt på tilknytningen, ifølge flere av våre forskningsartikler. Hvor langt et lengre opphold er kan drøftes. Et forskningsfunn viste at tilknytningstryggheten hos fosterbarn økte i løpet av de første seks månedene i fosterhjemmet (3). Brandtzæg et al. (2011, s. 186) sier i sin faglitteratur at én til to uker en lang periode i et spedbarns liv. Samtidig viser tilknytningsteorien at tilknytningen livslang, og noe som kontinuerlig former menneskelivet (Wennerberg, 2011, s. 11).

To av våre forskningsartikler fant at dersom fosterbarn har bodd i langtidsfosterhjem vil de gjerne anse sine fosterforeldre som sine primære tilknytningspersoner. Dette kan være en følge av at fosterbarnet har opplevd stabilitet og kontinuitet i omsorgen. I samsvar med funnene om barnets behov for kontinuitet og stabilitet konstaterer annen forskning og faglitteraturen også at dette er viktig (Brandtzæg et al. 2011, s. 185; McClough & Dozier, 2004, s. 254). For å kunne sikre fosterbarn en tryggere og mer stabil oppvekst, er det en viss politiske enighet at økt bruk av adopsjon kunne vært et godt tiltak (Brandtzæg et al., 2011, s. 185; NOU 2012: 5, s. 123).

Én forskningsartikkel fant at flere fosterbarn tross langtidsopphold i fosterhjem viste tegn til utrygg tilknytningsstil. Kjennetegn ved utrygg tilknytningsstrategi viste seg også når de ble voksne. Dette innebar blant annet angst for å bli forlatt og frykt for å være alene. Denne forskningen utdyper at dette var en følge av deres erfaringer knyttet til brudd med omsorgspersoner i barndommen (5). Mange av disse følelsene er svært vanlig å se hos fosterbarn på grunn av deres negative belastende erfaringer og brudd (Larsen, 2015, s. 4). Tross et lenger opphold i fosterhjem er det ikke gitt at fosterbarnet endrer til trygg tilknytning. Dette tyder på at endring i tilknytningsstrategier kan være utfordrende.

5.3 Temperament og resiliens sin betydning for tilknytning

I tilknytningsteorien er det grunnleggende å se betydningen omsorgspersoner har overfor fosterbarn (Jacobsen et al., 2018, s. 202). Hvorfor noen fosterbarn klarer seg bedre enn andre tross relativt like omstendigheter er vanskelig å si. En mulig variabel kan være barnets temperament eller grad av resiliens (Askland & Sataøen, 2016, s. 100). Tross lite fokus på barnets temperament og resiliens i våre forskningsartikler, tenker vi det er viktig for vår studie å inkludere hvordan slike faktorer vil påvirke barnets opplevelse og håndtering av hendelser.

På den ene siden er temperament en del av barnets medfødte egenskaper. Dette vil påvirke sannsynligheten for om et barn utvikler psykiske vansker, eller om det vil ha en god psykisk tilpasning. Dette handler om den klare sammenhengen mellom barnets temperament, og evnen til å mestre ulike emosjonelle uttrykksformer (Askland & Sataøen, 2016, s.101). Forskning hevder også at barnets temperament vil påvirke barnets atferd og samspillet med

omsorgspersonen, noe som igjen vil innvirke på tilknytningskvaliteten (Chess, Birch & Thomas, 1969, s. 52-53; Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 125-126). I tillegg påpekes det hvordan dette kan spille inn på omsorgspersonens tolkning av barnet (Kvello, 2010, s. 90). På den andre siden vil barnets temperament påvirkes av miljøfaktorer (Kvello, 2010, s.78). Det kan derfor tenkes at både genetiske faktorer og miljøpåvirkning vil ha betydning for hvordan barnets psykiske tilpasning.

Barnets grad av resiliens kan også ha betydning for dets evne til å utvikle seg normalt (Killèn, 2012, s. 61). I likhet med temperament består barnets resiliens både av genetiske betingelser og miljøfaktorer. Resiliens fører til en motstandsdyktighet i barnet som gjør at de kan møte fremtidige utfordringer på en hensiktsmessig måte (Rutter, 2006, referert i Kvello, 2010, s. 156; Schofield & Beek, 2014, s. 13). Dersom barnet har høy grad av resiliens vil det ha lettere for å tilpasse seg dets nye omsorgssituasjon. Resiliens blir forbundet med trygg tilknytning, og kan fremmes av fosterforeldre gjennom god omsorg (Schofield & Beek, 2014, s. 13).

En av våre forskningsartikler belyser utfordringen det kan være å skille mellom utrygg-unnvikende tilknytningsstrategi og resiliens (1). Dette kan komme av at barn med utrygg-unnvikende tilknytningsstrategi viser få emosjoner, og opptrer gjerne respektabelt utad (Kvello, 2010, s. 90 og s. 121). En annen forskningsartikkel påpeker at eldre barn gjerne har en tendens til å forsøke å tilfredsstille fosterforeldrene ved å opptre anstendig (6). Det kan være vanskelig å vite om den gode atferden er et tegn på at barnet klarer seg bra, eller om det er et uttrykk for utrygghet. I arbeid med fosterbarn vil det være viktig å være bevisst disse utfordringene, slik at man ikke neglisjerer barnets behov for hjelp som følge av barnets gode oppførsel.

7. Avslutning

Hensikten med inneværende litteraturstudiet var å belyse hvordan tidligere og nåværende omsorgssituasjoner synes å ha innvirkning på fosterbarns tilknytning til nye omsorgspersoner. Kompetanse om fosterbarns tilknytning til nye omsorgspersoner vil være relevant kunnskap både for yrkesutøvere i barnevernet, og for andre som er i kontakt med fosterbarn. Dette da forståelsen av denne tematikken vil få konsekvenser for hvorvidt vi er i

stand til å forstå og tilrettelegge for hvert unikt barn (Killén, 2019, s. 39). Kunnskapen vil også bidra til gode refleksjoner rundt valg som skal tas på vegne av, og sammen med fosterbarn.

I inneværende litteraturstudie har betydningen av barnets tilknytningsstrategi for videre tilknytning blitt belyst. Gjennom tilknytningsteorien får vi en økt forståelse for den avgjørende betydningen av det tidlige samspillet og hvordan kvaliteten på det former barnets tilknytningsstrategi (Brandtzæg et al. 2011, s. 48; Kvello, 2010, s. 21). Til tross for at barnet har etablerte måter å reagere på, er dette ikke fastlåste mønster, men noe som kan endres over tid (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 72). Det betyr at selv om barnet trolig vil bære med seg dets tidligere negative tilknytningserfaringer, vil det ikke nødvendigvis bære med seg den samme tilknytningsstrategien. Litteraturstudien impliserer at for at et barn skal endre sin tilknytningsstrategi, må omsorgen overfor dem endres (Kvello, 2012, s. 120). Dette vil være en viktig oppgave for fosterforeldrene (Stovall-McClough og Dozier, 2004, s. 267- 269). Fosterforeldrene må vise god og sensitiv omsorg, samt kunne sette gode og tydelige rammer overfor barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 74; Hansen & Jacobsen 2008, s. 74; Møller, 2018, s. 32). For å se og møte barnets behov vil kompetanse om barnets tidligere erfaringer og om barns atferd trolig være av betydning (Killén, 2019, s. 39). Etter hvert som de negative forventningene barnet har til voksne blir avkrefte, kan barnet over tid begynne å stole på at omsorgen som gis vil være god. Det er tenkelig at dette vil medvirke til at barnet med tiden kan stole på andre.

I tillegg til overnevnte faktorer ved tidligere og nåværende omsorgssituasjon, kan resiliens og temperament være av avgjørende betydning for hvor godt barnet vil klare seg. Ettersom disse egenskapene både er miljøpåvirket og medfødte vil det imidlertid være individuelle forskjeller (Askland & Sataøen, 2016, s. 100). Dette tilsier at både tidligere opplevelser, genetiske faktorer og nåværende miljø kan ha innvirkning på barnets tilpasning til nye omsorgsgivere. Resiliens kan læres, og fosterforeldrenes betydningsfulle rolle overfor barnet vises derfor også her.

Basert på presenterte funn og faglitteratur finner vi det rimelig å anta at det er barnets nåværende omsorgssituasjon som synes å ha mest innvirkning for barnets utvikling av tilknytning til nye omsorgspersoner. Den økte innsikten om fosterforeldrenes betydning fremhever også viktigheten av sosialarbeideren eller barnevernspedagogens rolle i veiledning

og oppfølging av fosterfamilier. Støtte og oppfølging gir fosterforeldrene nødvendig kunnskap og forståelse overfor sitt fosterbarn, og kan forhindre at fosterfamilier går i oppløsning som følge av de utfordringene de kan møte på. Vår antagelse som ble redegjort for i punkt 1.4, om at eldre fosterbarn har vanskeligere for å føle tilhørighet til fosterfamilien har til en viss grad blitt bekreftet. Samtidig har fosterforeldres mulighet til innvirkning og betydning for den nevnte utfordringen blitt forsterket. Videre har vår forståelse om at ikke alle foreldre evner å gi barna den tryggheten og omsorgen de trenger forblitt lik. Samtidig har kunnskap om personlighet, sensitivitet og evnen til å gi god omsorg, bidratt til en antakelse om at ikke alle voksne nødvendigvis har de ferdighetene som trengs for å bli fosterforeldre. Vi anmoder til videre forskning rundt andre variabler som kan ha innvirkning på barnets tilknytning, og som ikke er blitt presentert i denne litteraturstudien, for en helhetlig forståelse av tematikken.

Referanseliste

- Ainsworth, M. D. S., M. C. Blehar, E. Waters, & Wall, S. (1979). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. New York: Routledge.
- Alvord, K. M., & Grados, J. J. (2005). Enhancing resilience in children: A proactive approach. *Professional Psychology: Research and Practice* 2005(Vol 36), s. 238-245. DOI: 10.1037/0735-7028.36.3.238.
- Anke, T. (2007). Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 2007(Vol 44), s. 1230-1238. Hentet fra <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2007/10/tilknytning-mellom-fosterbarn-og-fosterforeldre-et-behandlingsperspektiv?redirected=1>.
- Askeland, G. A. (2011). *Kritisk refleksjon i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Askland, L. & Sataøen, S.O. (2016). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (3.utg.). Gyldendal Akademisk.
- Aveyard, H. (2019). *Doing a Literature Review in Health and Social Care. A practical guide*. (4.utg.) Hentet fra <https://www-dawsonera-com.galanga.hvl.no/readonline/9780335248018>.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018, 18.mars). Omsorg. Hentet fra https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Fosterhjem/opplaring_fosterhjem/Oppfolging_og_ivaretagelse_av_barnet/omsorg/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019, 14.nov.). PRIDE grunnkurs: opplæring for fosterforeldre. Hentet fra https://bufdir.no/Fosterhjem/Hvordan_bli_fosterhjem/Delta_pa_kurs/PRIDE_grunnkurs/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020a, 27.feb.). Forstå barnets utvikling 0-4 år. Hentet fra https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Barnets_utvikling_0_4_ar/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020b, 04.mai.). Sett grenser barnet forstår. Hentet fra https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Smabarn/Sett_grenser_barnet_forstar/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020c, 29.april). Hjelp barnet ditt med vanskelige følelser. Hente fra https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Hjelp_barnet_ditt_med_vanskelige_folelser/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020d, 29.april). Barn og unge som bor i

- fosterhjem eller institusjon. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/Barn_og_unge_plassert_utenfor_hjemmet/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020e, 29.april). Gi barnet trygghet og kjærighet. Hentet fra https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Gi_barnet_trygghet_og_vis_kjarlighet/.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020f, 02.mars). Fosterhjem, familiehjem, beredskapshjem, besøkshjem - hva er forskjellen?. Hentet fra https://bufdir.no/Fosterhjem/Ulike_typer_fosterhjem/.
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>.
- Baugerud, G.A. & Augusti, E-M. (2016). Utviklingspsykologisk kunnskap er relevant for hvordan omsorgsplasseringer gjennomføre. *Tidsskrift Norges Barnevern*, 2016(Vol 93). s. 290- 302. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2016-03-04-12> .
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. og Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid?. I Ellingsen, I. T., Levin, I. , Berg, B. og Kleppe, L. C. (red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s. 19- 35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Boswell, S. & Cudmore, L. (2017). Understanding the `blind spot` when children move from foster care into adoption. *Journal of Child Psychotherapy*, 2017 (Vol 43), s 243- 257. <https://doi.org/10.1080/0075417X.2017.1323946>.
- Bowlby J. (1969). *Attachment. Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2001). *En sikker base*. Det lille forlag.
- Braarud, H. C. & Nordanger, D.Ø. (2011). Kompleks traumatisering hos barn: En utviklingspsykologisk forståelse. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 2011(Vol 48), s. 968-972). Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2011/10/kompleks-traumatisering-hos-barn-en-utviklingspsykologisk-forstaelse>.
- Braarud, H. C. (2012). Kunnskap om små barns utvikling med tanke på kompenserende tiltak iverksatt av barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 2012(Vol 89), s. 152- 167. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/58048287/kunnskap_om_sm_barns_utvikling_med_tanke_p_kompenserende_.pdf.
- Brandtzæg, I., Smith, L. & Torsteinson, S. (2011). *Mikroseparatorer - tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Broberg, A., Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarson, T. (2008). *Anknytning i praktiken. Tillämpningar av anknytningsteorin*. Natur og Kultur Akademisk.

- Bunkholdt, V. (2000). *Utviklingspsykologi*. Universitetsforlaget.
- Bunkholdt & Kvaran (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Chess, S., Thomas, A. & Brich, H. G. (1969). *Ditt barn er et menneske*. Oslo: PAX forlag
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fellesorganisasjonen (FO). (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Oslo: Fellesorganisasjonen. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1548957631/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>.
- Gabler, S., Bovenschen, I., Lang, K., Zimmermann, J., Nowacki, K., Kliwer J. & Spangler, G. (2014). Foster children's attachment security and behavior problems in the first six months of placement: associations with foster parents' stress and sensitivity. *Attachment & Human Development*, 2014(Vol 16), s. 479-498. <https://doi.org/10.1080/14616734.2014.911757>.
- Grønmo, S. (2018, 20.februar). Validitet. Hentet fra <https://snl.no/validitet>.
- Hansen, B. & Jacobsen. H. (2008). *Sped- og småbarn i risiko - en kunnskapsstatus*. Oslo: RBUP.
- Håkonsen, K.M. (2018). *Psykologi og psykiske lidelser*. (5.utg.) Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jacobsen, H., Ivarsson, T., Wentzel-Larsen, T., Smith, L. & Moe, V. (2013). Attachment security in young foster children: continuity from 2 to 3 years of age. *Attachment & Human Development*, 2014(Vol 16), s 42-57. <https://doi.org/10.1080/14616734.2013.850102>.
- Jacobsen, H., Brabrand, H., Liland, S.M.M., Wentzel-Larsen, T. & Moe, V. (2018). Foster parents' emotional investment and their young foster children's socio - emotional functioning. *Children and Youth Services Review*, 2018(Vol 86), s. 200-208. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.01.020>.
- Jacobsen, H. & M. B. Hansen. (u.å.). Fosterbarns tilknytning til sine nye omsorgspersoner – Hva bør vi vite og hvilke metoder kan vi bruke?. *Fosterhjemskontakt 1/10*. Hentet fra <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2015/06/Fosterbarns-tilknytning.pdf>.
- Kapstad, S.M. (2014). Veiledning av fosterforeldre ut i fra deres oppfatning av barnet.

- Norges barnevern* 2(Vol. 91), s. 95- 105. Universitetsforlaget. Hentet fra:
https://www.idunn.no/file/pdf/66713677/veiledning_av_fosterforeldre_ut_i_fra_deres_oppfatning_av_b.pdf.
- Killén, K. (2019). *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar*. (4.utg) Oslo: Kommuneforlaget.
- Killén, K. (2012). *Sveket 1. Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar*. (4.utg). Oslo: Kommuneforlaget.
- Kvellido, Ø. (2010). *Barn i risiko- skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvellido, Ø. (2012). Tidlig barneverninnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning. *Norges barnevern* 3(Vol. 89), s.116-134. Universitetsforlaget. Hentet fra:
https://www.idunn.no/file/pdf/58048291/tidlig_barneverninnsats_med_utgangspunkt_i_tilknytningsfors.pdf.
- Lang, K., Bovenschen, I., Gabler, S., Zimmermann, J., Nowacki, K., Kliwer, J. & Spangler, G. (2015). Foster children's attachment security in the first year after placement: A longitudinal study of predictors. *Early Childhood Research Quarterly* 2016(Vol 36), s. 269–280. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2015.12.019>.
- Larsen, Å.L. (2015). Avvisning som leveregel hos fosterbarn. *Fosterhjemskontrakten* 1/15. Hentet fra <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2015/06/Avvisning-som-leveregel-FK-1-15.pdf>.
- Lunde, E.M. (2015). Tilknytning og avvisning. *Fosterhjemskontrakten* 3/13. Hentet fra <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2015/06/Tilknytning-eller-avvisning.pdf>.
- Maaskant, A.M., Rooji, F.B., Bos, H.M.W. & Hermanns, J.M.A. (2015). The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child's perspective. *Journal of Social Work Practice*, 2016(Vol 30), s. 379-395. <https://doi.org/10.1080/02650533.2015.1092952>.
- Malterud, K. (2018). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. (4.utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Miranda, M., Tadros, E. & Molla, E. (2020). The Experience of Foster Care and Long-Term Attachment, *The American Journal of Family Therapy*, 48:1, s. 87-106, DOI: 10.1080/01926187.2019.1679053.
- Møller, G. (2018). *Kunnskapsgrunnlag – Metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge* (IS-2696). Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/kunnskapsgrunnlag-metoder-for-tidlig->

[identifisering-av-risiko-hos-barn-og-unge/Kunnskapsgrunnlag%20%E2%80%93%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20unge.pdf/_/attachment/inline/d41f4072-ab66-4747-90e9-e9dcfe96ff65:ad36b31ca6167e7b8b1a61acab675effd970366a/Kunnskapsgrunnlag%20%E2%80%93%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20unge.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/no/pdf/nou200020000012000dddpdfa.pdf).

Norsk Fosterhjemsforening. (2003). *Tilknytning og tilknytningsproblemer*. Temahefte nr. 16.

Norsk Rikskringkasting NRK. (2019). "I trygge hender" [Videoklipp]. Hentet fra

https://www.nrk.no/video/i-trygge-hender_46fbd4ef-c799-4c1a-b155-89830ed95e32.

NOU 2000: 12. (2000). Barnevernet i Norge - Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/no/pdf/nou200020000012000dddpdfa.pdf>.

NOU 2012: 5. (2012). Bedre beskyttelse av barns utvikling –Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdf/nou201220120005000dddpdfs.pdf>.

NOU 2018: 8. (2018). Trygge rammer for fosterhjem. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/cfec9a0ff1f3471891656e1ce9dbd2ff/no/pdf/nou201820180018000dddpdfs.pdf>.

Ringsmose, C. (2016). *Mange tror stadig, at omsorg for spædbørn alene handler om tør ble, mad og søvn, men det rækker ikke*. (Egmont Rapporten 2016). Hentet fra

http://egmontrapporten.dk/pdf/ER2016_20x27_J_72dpi_spread%5B1%5D.pdf.

Schofield, G & Beek, M. (2014). Å fremme tilknytning og resiliens - Trygg Base modellen – en veileder for fosterforeldre. Bergen: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, Vest – psykisk helse og barnevern.

Smeplass, S. F. (2009). Tilknytningsteori i møte med praksisfeltet ved plassering av små barn i fosterhjem. *Norges barnevern* 3(Vol 86), s. 158-171. Universitetsforlaget. Hentet fra

<https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/file/pdf/36045942/art03.pdf>.

Smith, L. (2018). *En kort introduksjon til utviklingspsykologi*. Bergen: fagforlaget.

Universitetet i Agder UiA (2015, 8.apr.) *Kildekritikk* [videoklipp]. Hentet fra

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=7Oq0DvEE3S0&feature=emb

—

[title.](#)

SSB (2019). Adopsjoner. Hentet fra <https://www.ssb.no/adopsjon>.

Stovall- McClough, C.K & Dozier, M. (2004). Forming attachments in foster care: Infant attachment behaviors during the first 2 months of placement. *Development and Psychopathology*, 2004(Vol 16), s. 253-271.

<https://DOI.org/10.10170S0954579404044505>.

Svartdal, F. (2020, 3. april). Reliabilitet. Hentet fra <https://snl.no/reliabilitet>.

Skivenes, M. & Thoburn, J. (2016). Pathways to permanence in England and Norway: A critical analysis of documents and data. *Children and Youth Services Review* (Vol 67), s. 152-160. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.05.020>.

Sørensen, J.B. (2019). *Fra diagnoser - til utviklingsstøttende kontakt*. Dansk Marte Meo Center.

Thomas, J & Harden, A (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC Medical Research Methodology* 2008, 8:45
doi:10.1186/1471-2288-8-45.

Universitetet i Agder (UiA) (2015, 8.apr.). *Kildekritikk* [videoklipp]. Hentet fra

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=7Oq0DvEE3S0&feature=emb

—

[title.](#)

Wennerberg, T. (2011). *Vi er våre relasjoner: om tilknytning, traumer og dissosiasjon*. Arneberg forlag.